

Studiju darbs

PAZEMĪBAS JŪTAS KĀRĻA SKALBES DARBOS

Stud. philos.
Antons B ā r d a,
matr.Nr.3059.

1940.g.

Skalbes radošā individuālitātē pazemības jūtas varam uzskatīt par vienu no raksturīgākiem un lielā mērā viņa talanta īpatnību noteicējiem elementiem.

Dvēseles maigums, sirds siltums, draudzīga atsaucība un plaša mīlestība pret visu ir tie psihiskie pamati, kas dzejnieku noskaņo tai padevīgai pieklāvībai, no kuŗas tālāk izveidojas pazemība kā īpašs reakcijas veids.

Savos dziļi īpatnējos, līdz apbrīnošanai smalki izteiktos liriskos pārdzīvojumos, kuŗus allaž ietver kāds kluss, kautrīgs pazemības apmīrdzējums, Skalbe mums parādās kā tas savādais vientulis, kuŗu viņš pats apdzied kādā savā dzejoli šādiem vārdiem:

„Reiz dzīvoja alē vientulis kāds,
No pasaules bēgdams, bez drauga.
Pret visu tam mīlēdams noliecās prāts
Līdz zālei, kas ceļmalā auga.”

(Vientulis, krāj. Vakara ugunis).

Skalbe garā ir tuvs tautas dziesmās un pasakās paustai un tēlotai pazemībai, kaut gan šī pēdējā ir vairāk objektīvi ievirzīta, vismaz zīmējoties uz šo jūtu aktuālizēšanās ierosinātāju cēloni, kurpretim Skalbes pazemība allaž izaug no paša autora personībā dziļi slēptajām šo jūtu dispozīcijām un tādām psihiskām rosībām, kas subjektīvi izpauž vairāk individu sevi pašu.

Plaša ir Skalbes pazemības jūtu pārdzīvojumu gamma un ļoti dažāda šo jūtu nokrāsa atkarībā no tam, ar kādām citām - vairāk vai mazāk radniecīgām jūtām vai citām kādām dvēseles dzīves rosmēm šīs jūtas savijas vai saaužas kopā īpatnējos pārdzīvojumu kompleksos. Mūsu uzdevums mūsu temata tālākā apskatījumā būs - to pienācīgi parādīt un apgaismot.

Ja videi un ārējiem apstākļiem, vārdu sakot - dzīvei ir piekritusi kāda loma Skalbes pazemības jūtu modināšanā un stiprinā-

šanā, tad tādā mērā un par tik, cik šī dzīve dzejniekam ir bijusi grūta un pret viņu nesaudzīga. Kādā citā īpatnī šāda dzīve būtu modinājusi, varbūt, citādas, pat pilnīgi pretējas reakcijas, bet Skalbe tā ir modinājusi pazemību, jo tāda ir viņa iekšējā organizācija.

Izejot no Skalbes dzīves, kā svarīgs viņa individuālitāti veidotājs faktors ir jāmin nabadzība, par cik tā tiešām ir veidojusi dzejnieka skatu uz dzīvi un modinājusi viņā reti īpatnīgas, ar viņa personību cieši saskanīgas reakcijas, arvien gan ar stipri subjektīvu nokrāsu.

Nabadzības pārdzīvojuma kompleksu tēpēc ņemsim mūsu domu risinājumā par Skalbi par sākotnēju izejas punktu, jo tam Skalbes garīgās struktūras uzbūvē un viņa pazemības pilnīgā izpratnē piešķirama fundamentāla nozīme. Nabadzība, resp. nabadzības psihiskais pārdzīvojums pie Skalbes implicē pazemību.

Nabadzības kompleksam arī Skalbes talanta īpatnības veidošanā piekrist svarīga loma kā ļoti būtiskam momentam: tas ir tas sākotnējais pamats, tas vecais, bet vēl vienmēr dzīvais, ļoti savdabīgais celms, kas ar radošu spēku dzen sev visapkārt daudz dzīvu atvašu un liek tām zelt un sakuplot, padarot tā kuplu, bagātu un savdabīgu pašu dzejnieka personību.

Skalbe ar nabadzību savā personīgā dzīvē - it īpaši jaunībā - ir gājis roku rokā, bet tā viņā nav atstājusi ne mazākā sarūgtinājuma, un viņš, pievēršoties tai savā dzejā, atrod arvien visjaukos vārdus, kā to apzīmēt un kā tai savas klusākās un skaidrākās pazemības un intīmākās sirsnības jūtas izteikt, piem.:

„Es nesūdzu par nabadzību,
Man nabadzība māte bij.
Es apsūdzu tik ikdienību,
Kad tā ap mani cilpas vij.

Es nesūdzu par nabadzību:
Tik viegli, kā šīs pārslas krīt,
Es nolaižos pie viņas kājām,
Tai vecās rokas noskūpstīt.

Ak mana māte, nabadzība,
Šīs maldu mežs man prātus ļauc.
Vēd mani gaišā bezbēdībā,
Kur saules un kur dziesmu daudz.
Vēd mani nost no maldu taka,
Kā citkārt mīļā jaunībā.
Lai tavas lūpas vārdus saka,
Kas aizved klusā skaidrībā."

(Nabadzība, Daugavas vilņos).

Kā jau teicām, dvēseles pārdzīvojumos mēs īstenībā nekad nevaram sastapt kādas jūtas šķirtas un pilnīgi izolētas no citām jūtām vai citiem apziņas elementiem, bet tās arvien ir dotas kompleksveidīgi, iesaustas citos apziņas strāvījumos ciešā, nedalāmā vienībā. Tā tas ir ar pazemības jūtām nule citētā dzejolī un būs vēl arī citos turpmāk citētos piemēros. Stiprāks vai vājāks šo jūtu akcentējums mums ļauj tās konstatēt un par viņām runāt.

Pievēstajā dzejolī Skalbe nabadzību ne tikai pieņem, bet to pat ideālizē, pateikdamies tai kā mātei par visu, ko viņa tam garīgā ziņā devusi, un sagaidīdams no tās dzīves maldu ceļos gaismu un skaidrību. Autors nabadzību te personificē: viņš pazemīgi noliecas tai pie kājām un noskūpstā tai vecās rokas, pateicībā par visām tām balvām, ko tās viņam pasniegušas.

Bet Skalbem ir arī kāds nabadzībai veltīts dzejolis, kur viņš tai pieiet un to uztver pilnīgi citādi. Tas ir dzejolis „Būt naba-gam”, krājumā Sapņi un teikas. Te dzejnieks ideālizē nabadzības stāvokli kā dzīves situāciju, kas citiem grūti pieņemama, bet viņu priecina, priecina tādēļ, ka nabadzības tukšumā viņam nekā na-va un neviens viņam itin nekā nepasniedz. Šo stāvokli dzejnieks

attēlo dzejiski pievilcīgi, uzsvērdams tanī lielā sirds svabadību, pilnīgu brīvību un tēdu atraisīšanos no lietām un lietu varas, kuŗa cilvēku tuvina jau zvaigznēm un debesīm.

Ieklausīsimies labi šajā dzejolī paustajās dzejnieka jūtūniansēs:

„Būt nabagam, cik saldi šinī laikā,
Kad katris vērđīņu ar likiem pirkstiem dzen,
Kad saule nobēl ikdienības tvaikā,
Kā sarmā koks kad cilvēks sten.

Būt nabagam, cik saldi šinī laikā,
Kad vergi vergus vada dienas jūgā,
Kur liktenī cits citā svērušies,
Kā balķi plosta smagā strūgā.

Būt nabagam, kad viss ir izdzisis,
Uz altara kad liesmas nekvēpina
Un sveci tikai tad vairs aizdedzina,
Kad jāuzmeklē grasis pazudis.

Ar spieķi apmeties kaut kuŗā ceļa malā:
Te liekulība, aukstums sirdi nespiedīs.
Nakts tēļu augstu zilos vērtus vērs,
Pār tevi zvaigžņu segu sviedis!”

Nabadzībā dzejnieks pazīst nabadzības saldumu, un tē ir gara velde, stiprinājums viņa morāliskiem spēkiem. Tēpēc dzejnieks par visiem tiem grūtiem dzīves brīžiem, ko nabadzība viņam piešķīrusi, sitot sirdī spēju rētas, runā ar lielu dvēseles siltumu un apliecina savu padēvību liktenim. Viens no šādiem nabadzības ēnā pavadītiem, bet tomēr sirsnīgi izjustiem brīžiem ir viņa kāzas:

„Ildz asarēm vienkāršs un bēdīgs
Bij mūsu kāzu galds.
Ne linautā kūpēja bļodas,
Ne kausā dzēriens salds.

Mums nebij ne tēva, ne mātes,
Ne drauga, kam galdu klāt.

Pie ugunsкура naktī
Tu saldama spiedies man klāt.

Pie kājām, nodūris galvu,
Mums sēdēja salijis suns
Un skumjās acis vērša
Uz mums no pavarda guns.

Viss bij līdz asarām vienkāršs,
Kā dienās pirmajās,
Kad zvejnieks tukšā krastā
Pie uguns sildījās.

No ogļēm mēs rausām un ēdām
Kā ogli zivi melnu,
Tu skrēji uz upi pēc ūdens
Un dzirdīji mani ar delnu.

Mēs dalījām visu uz pusēm.
Es dabūju vidu - tu galvu,
Un bēdīgi mūsos vērēs
Suns nolijušu spalvu.

Man tava sārtā delna
Bij vienīgais dzīru trauks,
Ar skūpstiem to tukšu dzēru...
Mans mīļais, vienīgais draugs."

(Kāzas, krāj. Sirds un Saule).

Uzmanīgi ieklausījušies Skalbes translēs, nepretenciozās vārsnās, kuņas dzejnieks veltī nabadzībai kā pazemības īstākai dvīņu mātai, un izsekojuši visiem tiem kādas laipnas gaismas apstarotiem vārdiem, kuņus viņš iesaista sugestējošās rindās par nabadzības savādi pievilcīgo burvīgu un tās dzīvinātāju spēku, mēs - pāri šīm rindām un aiz šīm rindām jūtam un izmanām, ka nabadzība, uzmeklēdama dzejnieku, nekad nav pametusi to tukšā, bet gan arvien viņu apbalvojusi un padarījusi bagātāku ar svaros nesveramām un ārējiem mēriem nemērojamām mantām. Nabadzībai tāpēc viņš grib palikt uzticīgs visu mūžu, kļūdamas tādē kārtā par dzīves gudro, kas dzīves

praktiķiem gan grūti saprotams, bet kas visas lietas ap sevi citādi uztver, tās dziļāki skata un skaidrāki redz. Šāda nabadzības modināta dzīves un cilvēka izpratne izskan dzejolī Nabadzība, krājumā Zāles dvaša:

„Pie tevis nabadzība paliks,
Pār tevi savas rokas saliks,
Un viņas miesu, vainām klātu,
Tu mūžam jutīsi sev klātu.
Tā tevi uzticīgi mīlēs,
Tev viņas skumjo acu zilēs
Būs spoguls neizteiktām gaidām
Un klusam svētlaimības smaidam.
No sapņu koka augļus gārdus
Tā tevīm sniegs un sacīs vārdus,
Ko gudriem visos laikos teica,
Kad viņi savu sauli sveica.”

Nabadzības pārdzīvojumam pēc kopizjūtas zināmā mērā tuvs un dažiem elementiem radniecīgs pārdzīvojums ir atsacīšanās. No atsacīšanās, ja tā tiek kāpināta, var tapt un izveidoties nabadzība kā dzīves kategorija. Atsacīšanās, ja tai nav pamatā lepība vai uzpūtība, kas arī tiecas pēc atšķirtības, arvien ir klusas, smalkjūtīgas dvēseles pazemības jūtēs iekrēsota attiecību izpausme, kurai vada atturība un kurai sveša katra pretenciozitāte un egocentrisms. Skalbes lirikā atsacīšanās noteikti ir pazemības izteiksmes veids.

Ja mēs atsacīšanos gribētu vēl tuvāk raksturot, tad būtu jāsaka tā, ka atsacīšanās mūsu apziņā ir distances ieturēšana starp sevi un lietām, starp savām dziņām un kārdinājumiem, tā ir patvaļīga atbrīvošanās no lietu nomācošā iespaida un savas atbrīvotās, sevī noslēgtās personības un patstāvīgas gribas noteikta apliecināšana.

Par atsacīšanos, vedot to sakarā ar nabadzību, var teikt, ka

tā ir virzišanās uz to, kas nabadzības tukšumā jau ir dots, pie kam šī virzišanās ir brīva, nepiespiesta. Nabadzības jūtām parasti ir vairāk pasīvs raksturs, - nabadzība var kādam uzbrukt arī pret viņa paša gribu, - bet atsacīšanās arvien ir aktīva, pašdarbīga, nedeterminēta iekšēja rosme.

Atsacīšanās var kļūt saistīta arī ar vērtības apziņu, un tādā gadījumā tā ir dzīves attiecību un izturēšanās veidu kārtošanas princips un tāda savdabīga dzīves gudrība, kas pazīstama tikai garā vientuļiem Ipatņiem un tādām personībām, kas konsekventi iet savu immanento mērķu piepildīšanas ceļu un realizē sava es" Ipatnējo dabu.

Atsacīšanās, kas pārdzīvota kā iekšējo spēku kāpinājums, kā apskaidrota gara pievēršanās mūžībai un mūžīgām ideālām vērtībām, var šo jūtu pārdzīvotējam subjektam sniegt tādu morālisku gandarījumu, ko Skalbe dzejolī Atsacīšanās izteic šādās iespaidīgās vārsnēs:

„Es saprotu, ko lapas birstot teica,
Ko teica bērzi zelta asarās,
Kā nopūta kad dzīsa rudens diena:
Par laimi augstāka ir atsacīšanās.

To gaišredzīgie zin.
Tā akliem skola.
To mācās mirējs nāves pakrēslī,
To mācās noziedznieks uz moku sola.

Es rādīt gribētu tiem nebūtības tumsu,
Kam acis ir no gaismas apmulsušas.
Tās acis maigāk mirdz un gaišāk redz,
Kas mūžību ir vaigā skatījušas.”

(Atsacīšanās, krājumā Daugavas vilņi).

Skalbe šos klusos, pazemīgos dzīves vērotājus, kas prot atsacīties, kas saprot atsacīšanās lomu un izjūt atsacīšanās saldsomu, sauc par gaišredzīgiem. Šī atsacīšanās visdziļāk var izteik-

ties tad, kad cilvēks visvairāk ir noskaņots priekam, kad laime un prieks visbagātīgāki izdala savas balvas, kad dzīves noreibums vispatīkamāki apņem, jo, lai atsacītos, vajaga, lai būtu, no kā atsacīties. Zīmīgi, ka Skalbe atsacīšanās jūtu noskaņojumā dzied par brīnumdarītāju pavasari, ka taisni šis laiks ir tas, kad vajaga atsacīties:

+ + +

„Bērzs jau ar' starp tumšiem jumiem
Paceļ savu zaļo galvu.
Visas sirdis top kā bērni,
Koki gaida saldu balvu.

Laiks nu ir uz dzīrēm posties,
Rotāties un lentas siet,
Līgot jaunā, jautrā saulē,
Rokas dot un dejā iet.

Laiks ir sirdīm dziļi noreibt,
Sapņot, gaidīt, dāvināt.
Laiks ir klusi atsacīties,
Tad, kad pavasars ir klāt.”

(Krējumā Daugavas vilņi).

Tikai viens solis ir no nabadzības līdz šaurai, ierobežotai pieticībai, ko Skalbe tēlo visai simpātiskās krāsēs, skaidri rādīdams un izteikdams, ka tāšs stāvoklis viņa dvēselei ir tuvs un viņā modina līdzdalību: dzīves balvu ierobežotība un pašas dzīves skopums to nesatrauc, bet nomierina, ierosina viņā klusu sapņu dzīvi, dažkārt arī skumjas un klusas sāpes, kuŗas dzejnieks mīl kā daļu no sava likteņa. Skalbem ir dzejolis Cigars, kuŗā šī pieticība, šī klusā samierināšanās ar visu, ko liktenis dod, tik viegli paceļas kā zils cigara dūms, kas apvij dzejnieka galvu vientulīgā atpūtas brīdī, reibinot ar viegliem sapņiem:

„Vēl dažu sestdienu
Es pārku cigaru
Un vieglos, zilos dūmu gredzenos
Kā vecās atmiņās es saldi sapinos.
Vēl aizmirst nevaru
To pāra cigaru,
Ko sestdienās tu manim pārnesi
Kā mazu svētvakara dāvanu,
Caur grūtām darbdiēnām,
Caur garo nedēļu
Vienvienīgo kad tevi gaidīju,
Vienvienīgai kad piederēja
Tev mana sirds un manas domas.
Nu guļu vecā krēsla lēnē
Un skatos domīgi, kā cigars plēnē.
Vai pelni nobira?
Vai dzīve nobirusi?
Raud klusi atmiņa
Kā kaut ko aprakusi.”

(Krāj. Daugavas vilņi).

Nabadzība un atsacīšanās čukst dzejniekam ausī pieticības
skaidro tikumu. No dzīves dzejnieks daudz nevēlas. Dzīves salta-
jos vājos viņam ir „maza guntiņa Aiz paeglīša iekurta”. Ar to pie-
tiek. Un dzejnieks pasaules stindzinošā elpā nosalušo aicina:

„Nāc, raugies viņas spožumā,
Stiep rokas viņas saltumā,
Un, ja man sirds to vēlēties drīkst,-
Lai vaidziņš tev viegli no viņas tvīkst.
Bet acis no viņas ja asaro,
Ak, lūdzu, manis tur nevaino!
Man guntiņa liesmo dūmaini:
Tie prauli bij asarās mirkuši...”

(Dāvinājums, krāj. Kad ābeles zied).

Dzejnieks nav vis noskumis par savu šauru, pārāk ierobežoto
dzīvi, kuŗas plašums nava lielāks par aizvēja stūrīti aiz sīka pa-
egļa krūmiņa, bet gan par to, ka viņš citiem nevar lielāku laimi

sniegt, nevar tos pie savas vājās uguntiņas sasildīt, kādēļ silda tos ar sirsniņiem vārdiem.

Pazemīga pieticība un pieticības klusais prieks, ko Skalbe skaistā tēlojumā rāda arī pasakā Pieticīgais zvejnieks, mums brīnišķīgi pretī dveš no miniatūrē dzejoliņa Dzīras:

„Bij svētki pilsētā,
Bij pili dzīras lielas -
Viens putniņš atradis
Bij sēkliņu uz ielas.

Uz dzīrām gāju es -
Uz ielas paliku
Un klusi priecājos
Ar mazo putniņu.”

(Krājumā Vakara uguns).

Cik pieticīgs šis mazais putniņš, kas laimīgs mīlojas pie nabadzības galda, baudot nejauši atrasto sēkliņu, tikpat pieticīgs un pazemīgi atturīgs pret ieguvumiem mūsu dzejnieks. Kādā vietā viņš saka:

„Tik vienu ziediņu,
Vienu vienīgu
No jūsu rociņām
Saņemt gribētu!
Ar papardes lapiņu,
Ar pušplēstu paegļa zariņu
Es pietiktu...”

(Ne zēlīte sīka... Krājumā
Kad ābeles zied).

Tās retās balvas, ko dzejnieks no dzīves saņem, ir klusas, vienkāršas, pat skopas un tām dzīves gudrajo acīs nava nekādas vērtības. Un Skalbe velk principiālu līniju uzskatos un vērtējumos ar šiem dzīves gudrajiem. Viņš skaidri liecina:

„Man visi gudrie vārdi
Sen garlaicīgi kļuva,

Tik sirds,
Tik sirds un saule man tuva.

Tie vārdi, ko runā saule,
Ko asinis ausīs čukst,
Ko runā mīlā saule,
Ko sirds uz sirdi pukst."

(Ieskaņas dzejolis krāj.
Sirds un Saule).

Ar šiem dzīves gudrajiem dzejniekam netikas kopā iet,- tie viņam sveši, izprot dzīvi citādi, izprot arī dzīves vērtības citādi. Viņa acs, viņa vērtējošais skats uztver pasauli no citas puses, tas apstājas pie lietām, ap kurām nabadzība vij savu gaišo spožumu. Te viņa sirds, pulsēdama klusā pazemībā, viegli atpūšas. Skalbem ir dzejolis Muļķītis, kas šādu pārdzīvojumu kompleksu pārēk zīmīgi izteic:

„Ar gudriem netikas man kopā iet.
Es mīlēk soļoju ar vientiesīti:
Viņš puķes nesamin,
Pat kraukļa maitu
No zemes augšā ceļ un drānā tin.

Kā bērns es vientiesīgs un pazemīgs
Un ko es paceļu - tas nederīgs:
Tur lauka akmeni, tur stīpu nokritušu
Es priecīgs metu savā tarbā.
Vai biklu zaķīti, vai vilku issalkušu,
Ko ceļā satieku, to līgstu darbā.
Ar gudriem netikas man kopā iet,
Man vārdus vienkāršus un vientiesīgas domas
Kā puķu kātus vieglās ķēdēs siet."

(Krājumā Emigranta dziesmas).

Dzejolī daudz bērnišķīgas naivitātes, kas radniecīga tautas pasakās tēlotā muļķīša naivitātei, viņa pazemīgai labsirdībai un sirds vientiesībai.

Te nu vietā ir aizrādīt, ka pazemības jūtas, tās skaidri iz-

protot, nebūt nav seklas naivitātes vai personīgas mazvērtības jūtas, kā tas dažreiz pirmā acumirklī var likties; šīs nule pie-
minētās jūtas gan pazemības jūtas dažkārt pavada, ar tām saisto-
ties kopīgā pārdzīvojumā. Pazemības jūtas gan liek zemoties, liek
it kā niecīgam būt, ērīgi pat pie zemes krist, bet savā tīrākā
veidā tās ir vērtības ieskatījums un godbijības un dziļas pietā-
tes apliecinājums šīs vērtības priekšā; pazemīgais savu zemoša-
nos nedara vis mazvērtības izjūtas skubināts, bet - apzinādamies
un respektēdams tās vērtības, kas centrētas tai objektā, pret ko
viņš savā pazemības pārdzīvojumā godbijībā vēršas.

Zīmējoties uz mazvērtības jūtām, mums jāsaka, ka šīs jūtas
zināmos gadījumos ar satriecošu spēku ieskanas līdz pazemības jū-
tām, it īpaši reliģiskā pārdzīvojuma kompleksā ar pazemības jūtu
dominanti, kā tas, piem., spilgti vērojams Bībelē, Vecajā derībā.

Pazemība arvien ir saistīta ar dziļu vienkāršību, vienkāršī-
bu vārdos, vienkāršību attiecībās, vienkāršību izturēšanās veidos,
vienkāršību savas sirds dziļēkos pamatos. Tas izriet no pazemības
nepretenciozitātes, viņas atturības un no tā apstākļa, ka pazemī-
gais cilvēks nekad necenšas pēc ievēriības, bet drīzāk gan no visa
atsakās, izbaudīdams tā sevī morālistisku apmierinājumu.

Skalben ir neapklusināms ilgas pēc vienkāršas sirds, kas
nes sevī pazemības kluso daļumu, to daļumu, kam dzīves skalums
bieži paiet garām, to neieraudzījīs, bet no kura pretī dveš īsta,
dziļi patiesa un humāna cilvēcība. Skalbe dzied:

„Sirds vienkāršas es klusi ilgojos,
Kā bēglis siena kaudzes meža malā,
Kas ziedu smaržu glabā rudens salā.

Ar galvu gurušo tur atslietos.

Kur vīlētot smaržo mazās lauku puķes,
Tur galvu atspiestu es rieta sērtā baismā
Un laimīgs vērtos agro zvaigžņu gaismā.”

(Vienkārša sirds, krāj.Sapņi un teikas).

Šai pazemībā ir kaut kas no bērna pazemības un vienkāršības, bērna, kas vēl nepazīst ļauna, prot nevainīgi priecāties, kam pret dzīves apstākļiem vēl nav nekādu prasību un kuŗa stāja dzīvē vēl ir tāda, kādu to ārkārtīgi reljefi izteic Skalbes rindas dzejolī Ziedoņa idillē:

... „Un smiedamies mūsos noskatēs
Mazi bērni ceļmalā,
Zālē iebrīduši,
Pirkstiņus mutē ielikuši.”

(Krājumā Kad ābeles zied).

Skalbes sirsnīgākā vēlēšanās ir, kaut viņš vēl varētu dzīvot, domāt un just kā bērns un visu skatīt ar bērna vienkāršām acīm:

„Ak, kaut vēl varētu dzīvot kā bērns,
Domēt, kā, kad vēl mani mazu,
Milē, labē māmiņa glāstīja
Un par Dievu, par pasauli plašo
Maigu, sirsnīgu valodu stāstīja...”

(Gurstot, krāj. Cietumnieka sapņi).

Šī pazemīgā atturība, šī kautrība un vairīšanās dzīves ārējos apstākļos no katra spilgtāka krāšņuma, kupluma un bagātāka izrotājuma noiet pat tik tālu, ka dzejnieks ar līdzīgu skatu pievēršas arī savai iekšējai pasaulei un arī tur meklē vairāk vienkāršības, atturības un klusas pieticības, kas pilnīgāki atbilstu viņa pazemības noskaņē ieturētai dzīves izjūtai. Skalbe savu dzeju krājumu Sapņi un teikas ievada ar šādām rindām:

„Ja tu kā bērns esi sēdējis tumsā,
Kā vientulis ziedošs koks
Zem augstām, melnēm eglēm
Klusī noliecies sevī,
Kaunēdamies
Pats savu ziedu

Mirdzošā kailuma;
Un, ja līdz sirdij pār tevi,
Bīrdinot ziedu pēc zieda,
Ir gājusi vēsma...
Aukstē pasaules vēsma -
Sniedz man savu roku, tu būsi mans draugs."

Zīmīgi šinī dzejolī ir vārdi: „kaunēdamies pats savu ziedu mirdzošā kailuma”,- arī šis mirdzums, kurš īsteni ir pašnā plaukušu ziedu klusais mirdzums, dzejniekam liekas vēl pārāk spilgts, pārāk neapsegts un kā tēds liek viņam kautrībā aizvērt acis. Bet sirdī dziļi izjustē aukstē pasaules vēsma, kas viņam šos vienkāršos ziedus nolaupa, ir kā kāda kopīga likteņa dvesma, kas vienādi skar viņu un viņa likteņa brāļus, no kuriem ikvienam viņš mīlestībā veltī vārdus: „Sniedz man savu roku, tu būsi mans draugs”. Šiem likteņa pabērniem viņš tuvojas sirsnīgā draudzībā, pazemīgi noliekdams galvu viņu ciešanu priekšā un uzplaukdams arī pats šīs savas līdzjūtības siltumā. Šinī situācijā dzejnieks ir dziļi paties; viņš ir konsekvents un uzticīgs tai savai attiecībai pret dzīvi un cilvēkiem, kuŗa izriet no viņa dziļākās būtības, kas ir pilna brīnišķīgas pazemības kā pavasara zeme auglības. Sacīto pietiekoši labi ilustrē kaut šādas rindas:

„Šai tumšā vakarā es esmu pateicīgs,
Ja ielas meitas mani uzrunā,
Kad ēnas stingri klus un mūri nerunā.

Es skatos bērna acīs izbēlušās
Kā vaidā ieplestēs un agrī izdzisušās.
Tā lēsta teku min, kas manai rada:
Kāds līdzīgs liktens viņu vada...

Šai tumšā vakarā es esmu pateicīgs,
Ja ielas meita mani uzrunā,
Kad ēnas stingri klus un mūri nerunā."

(Nakts dziesmas, I, krāj. Sirds
un Saule).

Prasība pēc vienkāršības, pēc klusas atturības, kas izaug no pazemības jūtu saknes, var tikt attiecināta arī uz tām balvām, kurās mums sniedz daba. Tas tik spilgti un dzejiski skaisti parādīts dzejolī Sila pulkstenīši (krājumā Sapņi un teikas). Šie bālie, vārie, niecīgie, meža tumsā zem eglēm paslēpušies sila pulkstenīši, kam nav nekādas praktiskas vērtības, kurus pat zaķis neēd, lācis vienaldzīgi samīn un kuņģiem gliemezis kūtri aizvelkas gaļām, dodamies uz treknēm, glumām sēnēm, šie pulkstenīši savā vienkāršībā un pazemīgā atturībā ir tādā dabas balva, kas liek vientuļajam dzejniekam sirdij iedrebēt un skanēt līdzī šo savādo zvaniņu burvīgām mēlēm, lielā saskaņā ar tādām debess zvaigznēm.

Bet tādē pašē attiecībā kā pret dabas izdalītām balvām ir jānostājas arī pret visu šo balvu bagātīgo izdalītāju - pašu dabas māti. Viņas mīlestību var iegūt ar pazemību. Pazemīgo, kas noliecas pie dabas mātes krūts, viņa pieņem maigiem glāstiem un iešūkst tam ausī brīnišķīgus, mīlas apdvestus vārdus. Skalbem ir dzejolis Zāles dvaša, ieskaņas dzejolis krājumam ar tādū pašu nosaukumu, un šis dzejolis nule izteiktēs domas pērāk labi apstiprina. Dzejolis skan tādē:

„Cik maigi zāles dvaša
Man karstos vaigus glauž:
Tik klusu, labdarīgu
Sirds zemes glāstu jauž.
Es dzirdu, zāle saka:
„Klau, tevi mīlē kāds.
Šai vecai, labai zemei
Uz tevi draudzīgs prāts.“

Dabas mātes balvu bagātība ir neizsmejama tēpat kā viņas laipnība un labsirdība pret tiem, kas viņas mīlestību ir pratuši iegūt. Katru gējēju, kas caur pasauli iet pazemībā nolaistām acīm, viņa apbalvo. No tās, kad dzīvē kļūst grūti, dzejnieks labprāt vēlas sa-

ņemt kādu sīku ziedu kā atspirdzinājumu savam garam. Dzejolī Sniedzīņš, krājumā Sirds un Saule, autors dzied tā:

„Pa melnu ielu eju,
Kad rīta gunis dziest,
Un bargā dzīves roka
Man iesēk krūtis spiest.

Un kad man jau tik grūti,
Ka aiziet tik un mirt,
Ar zilo rīta gaismu
Sāk sniedzīņš lēni birt.

O, glāsti, sniedzīņ, glāsti,
Lai nokrīt ar kāds zieds
Uz mana tumšā taka,
Lai nokrīt ar kāds zieds...”

Pret dabas māti un tās balvām dzejnieks laimē un pazemībā atsedz galvu, izjūzdams, ka tādā kārtā viņš tuvojas kādam augstākam liktenīgam spēkam, kas viņu saņem savā varā. Šo izjūtu pauž dzejoļu cikla Sniegs 3. dzejolis krājumā Sapņi un teikas:

„Kad klusais, maigais sniegs
Pār laukiem laižas liegs,
Man tīkas pārslām līdzī šūpoties
Un viņu maigai varai atdoties.
Es galvu atsedzu un noliecu
Pret debess sarmas vieglo baltumu.
Un, liktens varā sevi atdodot,
Tik saldi man bez laika nosirmot.”

Spoguļošanās dabas spogulī, dzejnieks īsti izmana un ar spēm izjūt savu tumšo likteni, un tad viņam šķiet, ka viņš nevajadzīgā kārtā būtu dabas ziediem pārēk izgreznots; dabas mātes labvēlība pret viņu ir dziļi aizkustinoša un apdveš to ar skumju pazemību. Tā, piem., dzejolis Krīt atkal sniegs, krājumā Sapņi un teikas, noslēdzas šādām zīmīgām rindām:

„Kur iešu es tāds, ziedu aplidots,
Kad man tik tumšs un bēdīgs liktens dots.”

Klusais jūras spogulis, kas kā pati mūžība neizmērojamā gaismas bezgalībā tālu izplešas dzejnieka priekšā, liek viņam pazemīgi noliekties pie tā un saskarties ar tā dzīvinošo spožumu, ko tas met tam pretī, lai tad, jau atbrīvojies no savām tumšām sēpēm, tas atkal atmostos gara spēkā:

„Līdz acīm lēni liecos
Pie jūras spoguļa,
Lai nāk pār mani gaisma
No tālā līmeņa.

Mirdz jūra norimusi,
Un gaisma dusēt var,
Un gaiša bezgalība
Man klusās acis skar.

Ar savām tumšām sēpēm
Pie jūras noliecos
Un dusu viņas gaismā,
Lai vētrā uzmostos.”

(Jūras spožums, krāj. Daugavas
viņņi).

Bet pazemība ir pievēršanās ar visu savas sirds siltumu arī visniecīgākām, vissīkākām, pat pavisam mazvērtīgām un nenozīmīgām parādībēm, kas parasti ne ar ko nevar uzmanību saistīt. Aprautos vārdos Skalbe to skaisti izteic šādā sīkā dzejolītī:

+ + +

„Tas - nekur nederīgs
Kāds ziedīnš pazemīgs,
Ko meža tumšums klājis.
Bet Dievs ir garām gājis
Un viņu sveicinājis.”

(Krājumā Zāles dvaša).

Dzejnieka pazemībā apskaidrotā acs, tā laipnais skats šo sīko ziedīņu, lielā vienkāršībā tērptu, meža tumsā redz, to ievēro un par to priecējas.

Pazemības spēks ir brīnīgais sējumu remdēšanā un to asuma un rūgtuma mazināšanā. Skalbe, kā pazemīgā dvēsele, tāpēc ar apbrīnojamu vieglumu runā par savām sēpēm. Viņa sēpēm it kā nav dzeloņu, un mīlīgā dabas elpa viņa sāpes izdzēs pilnīgi. Skalbem ir kāds trausls dzejolis Daugavas vilņos, kurš skan tā:

„Pūš vēji vasaru,
Man nopūš asaru.
Kļauj zarus vītoliem
Ar baltiem pūpoliem.
Pūš vilņus Daugavā,
Pūš zāli velēnā,
Pūš zaļu vasaru.
Man nopūš asaru.”

Šķiet, dzejniekam te šī asara pārāk nejauša, ko tik pat nejauši vējš rotēdamies nopūš. Bet, tuvāk pazīstot Skalbi un viņa dzīves stāju, jāliecina, ka tas tā nebūt nav. Šī asara taisni ir izsaukusi šo Skalbes dzejas pērli. Dzejolīti viņš ievada un noslēdz ar šo asaru, un tajā meklējami šī dzejola α un ω , sākums un beigas, citiem vārdiem - viss. Bet Skalbe liek šai asarai gaiši iemirdzēties un ātri zust, - to viņš spēj kā tas brīnīgais burvis, ko sāpes vairs nevar ievainot. Lai dzīve ir, kāda būdama, lai viņa mums dod, ko dodama, viņa tomēr ir kā kādas klusas, bet skaistas dzīras un viņas pasniegto malku baudot mums kā šo dzīru apmeklētājiem arvien vajaga pazemībā dziļi noliekties. Tas jāņem vērā katram, vai tas būtu tautas darbinieks, kas iet darbā tautai ziedoties, vai klusais Dieva lūdzējs zem augstām Dieva nama velvēm, vai sevis upurētājs mīlestības svētai liesmai. Pazemība dod spēku, pazemība izstare gaismu, pazemība palīdz nemaldīgu ceļu iet un sasniegt mērķi. Skaistā dzejas valodā ietērptas, šīs domas skan Skalbes Dzīru dziesmā:

„Kad malku dzer, tad noliecies
Un savām slāpēm klusi atdodies.
Zem krūtīm valgā krasta velena,
Kā pati zaļā zemes mūžība.
Pie straumes noliecies, dzer brīdi Isu,
Lai vilnis aiznes tavas dvēseles trīsu.
Vai tautai ej tu darbā ziedoties,
Priekš viņas spēēm klusi noliecies.
Brien līdzī viņas smago likteņtumsu,
Tur dzirdēsi tu stipru spārnu dumsu:
Tumšs ērglis tevi savos spārnos cels
Un ārēs aiznesīs, kur gaiši puķes zels.
Vai dievalūdžējs tu zem augstām velvēm,
Kur krāsu stiklos vaļāvīksnas dej,
Pie marmorklona klusi noliecies:
Ar labāko tu sevī satiecies.
No savas sirds kas pilnu mēru dod,
Tas pilnu sirdi katrā malkā rod!
Vai līgava! tu savas lūpas sniedz,
Pie viņas lūpām pilnu sirdi liec.
Tās nava lūpas vien - tie krasti rožu,
Tu liecies, redzi upes straumi spožu:
Sintis sārtu saulīšu ar vilni garām iet,
Kad acis skatoties tev raudāt tīk un smiet.
Kad malku dzer, tad noliecies.
Tu trīskārt jaunots atkal piecelsies.”

(Dzīru dziesma, krājumā Dauga-
vas vilni).

Šinī dzejoli izteikta Skalbes augstākā dzīves gudrība, šeit skaistā dzejā formulēti viņa vērtēšanas dziļākie atzinumi, kas apzīmogoti ar pazemības jūtu īpatnējo zīmogu.

Bet cilvēku vērtējumi jūtu ietekmējumā var būt ļoti dažādi, it īpaši tāpēc, ka jūtas ir dažādas. Un laimes izpratne kā cilvēka dzīves vērtējuma mēraukla arī var būt ļoti dažāda. Laime var būt: pazemīgā pateicībā baudīt pie dzīves lielā dzīru galda, bet laime - un, varbūt, vēl lielāka laime - ir arī: nemaz netikt pie

Šī dzīru galda klāt. Tā ir dzīves atstumto laime, kuŗu par laimi var uzskatīt tikai pieticīgie un pazemīgie, kas ir mierā un vēl aplaimoti ar katru likteņa lēmumu un katru piešķirumu viņiem.

Skalbe saka:

„Kad laimes visi brēc un klie dz,
Es klusi nogriežos
Un sapņoju
Par laimi, atstumtiem ko dzīve sniedz.”

(Laime, krāj. Daugavas vilņi).

Pret likteni cilvēkam nevaga nostāties kā nesemierinātam, ar mūžīgām prasībām pēc laimes un bieži, varbūt, tādas laimes, kuŗa nesaskan ar cilvēka dziļāko būtību, nav sevī nekas noteikts un pastāvīgs, bet ir tikai skaista, acumirkliņa rotaļa. Skalbe par šīs dzīves maldu laimi dzejotī Pirmais prieks izsakās tā:

„... Te augšā laime ir kā viegla rasa,
Kā izgaistoša bērnu spēle.”

Un tā kā cilvēkam šāda atziņa var kādreiz stipri uzmākties un sirdī neatlaidīgi grauzties, tad dzīves gudrība ir arī tā: sevī izslēgt vēlēsšanās un visu pieņemt mierīgi, pat vienaldzīgi:

„Tāds esmu es ar izdzisušām slēpēm,
Ko sniedz, to saņemu ar klusām sērām,
Kā dāvanu, kas pāri mēram
Ir samaksāta ilgām sāpēm.”

(Pirmais prieks, krāj. Sirds un
Seule).

Cilvēka vēlēsšanās, ja viņš par visām lietām dziļāki ir pārdomājis, var būt visai pazemīgas, nepretenciozas. Skalbe saka:

„Vecs ceriņa krūms uz kapa,
Uz kapa tu gribētu būt:
Tam saknes nāves tumsā,
Bet zari sauli jūt -

Ar jaunu milu smaršot
Vecos sājpu pelnos
Un zilus ziedus šūpot
Zaros skumjos, melnos."

(Ceriņa krūms, krāj. Sapņi un
teikas).

Dzejnieka vēlēšanās ir - no savām sājēm augt jaunai mīlestībai, klusai, pazemīgai mīlestībai. Tā ir vispilnīgākā un visplašākā dzīves pieņemšana, pozitīva dzīves pieņemšana arī tai gadījumā, ja tā robežotos ar nāves tumsu un ja cilvēkam varētu likties, ka viņa dzīve gurdama lēnām tinas nāves tumsā. Dzīve te dzejnieka uztverē polarizēta nāves un dzīvībā elpojošas mīlestības pretstatos, un cilvēka loma ir - augt no sājēm uz milu, augt kā vecam ceriņu krūmam no kapa tumsas ārā, lai skumjos, pazemīgi liektos zaros saulē varētu šūpot zilos ziedus.

Pazemība ir īpatnēja pieķeršanās visam mīlestībā, skaidrā, garīgā, nevis erotiski satrauktā, mīlestībā. Pazemībā cilvēks jūt, ka katra lieta, katrs priekšmets dveš viņam pretī mīļu elpu, jo mīlestība mīlestību izraisa. Šai mīlestībā pazemīgais labprāt atdodas citam, grib just pār sevi viņa saldo varu, kaut vai dvēseles ciešanu veidā. Dzejolī Ziedu ķēdes (krāj. Daugavas vilņi)
Skalbe dzied:

„Es mīlu un esmu svabašs
Pie mīļās nēkt un iet.
Es eju pie viņas un lieku
Sev jaunās rokas siet.

„Kur iešu es tik laimīgs?
Man kalns un leja skan.
Sien, mīļā, manas rokas,
Dod kādas sāpes man!"

Pazemība arvien ir vārdos skopa, klusa un bikla; tā netiecas pēc skaļuma un trokšņa; savā izpaušmē tā ir atturīga, savās vēlē-

šānās ierobežota līdz vispēdējam un vispār - vairāk pasīvas nekā aktīvas dabas. Skalbes dzejolī Svētdiena (krājumā Daugavas vilņi) pazemīgās kapsētas puķes par mīlestības skubinātu aizgājušā kapa apmeklējumu svētdienā domā tā:

„Varbūt, ka atnāks kāds,
Varbūt, ka sagaidīs -
Ka atnāks kāds pie dvēseles aizmirstas
Un viņas atmiņai vēl skumji uzsmaidīs.”

Tikai vienu smaidu un - ar to pietiktu, ar vienu pašu skumju smaidu visa vēlēšanās būtu piepildīta. Vai vēl lielāka ierobežošanās ir iespējama? Liekas, te jau būtu galējā robeža sasniegta, par kuŗu tālāk vairs nevar iet. Tas labi saskan ar pazemības īsto dabu - ierobežoties līdz pēdējam: no citādi iespējamiem garīem un plašiem vārdu izplūdumiem sašaurināties uz atsevišķiem vārdiem, pat vienu vārdu, vārda vietā izlīdzēties ar Īsu, acumirkliņu smaidu vai elpas izdvesienu. Skalbem ir Daugavas vilņos zīmīgs dzejolis Nopūta. Tajā pa mežu vientuļā gaitā klīstošais dzejnieks lielajai dabas elpai, kas ar neaptveramu spēku plūst viņam pāri augstajās koku galotnēs un ar savu plašo šalku viņu it kā uzrunā, pazemīgi atbild ar Īsu, klusu nopūtu:

„Mežs nopūšas
Ar visām galotnēm.
Pa mežu staigāju
Es lēnītēm.

Es klausos nopūtā,
Cik sirds to panest var.
Tad sevī paskatos
Un nopūšos ar'.”

Tā atbild pazemīgās dvēseles.

Šim pazemības jūtām dažkārt ir savāds dziedinošs iespaids, kas cilvēku atkal noved līdzsvara stāvoklī, liek viņam ieraudzīt dzīvi īpatnējā pievilcīgā skaistumā, asaru vaŗavīkšņu mirdzumā;

tas ir iespaids, kas atmodina dziļākos dvēseles spēkus, iedarbina tās dzīvinošās rosmes un tā panāk izlīdzinātu stāvokli.

„Tev tīkas nabagam un pazemotam būt:
Kad dzīves tumsa apkārt spiežas baiga,
Tad divkārt burvīgs top
Tas maigais stars, kas nāk no mīla vaiga.
Un kā pēc lietus zaļās vasarās
Mirdz vaļavīksnas tavās asarās.”

(Vaļavīksnas, krāj. Daugavas vilņi).

No dzīves tumsas cilvēks te pazemībā tiecas pretī kādai gaismai, kas atmirdz asarās. Un cauri asaru vaļavīksnām dzīves burvība un tās pievilcība atkal ir ieraudzīta un atgūta, un gars atjaunots atkal paceļas gaišā sapņu un klusu ilgu pasaulē.

Pazemības jūtas var būt saistītas ar ilgām pēc tēluma un plašuma, ar ilgām pēc nebijušā u.t.t., citiem vārdiem - ar cilvēka nepiepildītām vai nepiepildāmām ilgām. Pazemīgais godbijīgi liec galvu nezināmās nēkotnes priekšā un ar uzticību pieņem visu, ko dzīve atnes. Skalbes ceļa gājējs, kam nav līdzekļu, lai tiktu plašajā pasaulē, pazemīgi „Liek galvu starp ceļmalas ziediem, (un) ļauj putekļiem pāri snigt”, tādā kārtā it kā skumji klausoties to, ko pasaule un tēlums viņam sapņaini ausīs dzied. Šie ceļmalas ziedi, kas kājām tiek mīti un kas dzejiskā iztēlē noder par viszīmīgākiem pazemības pārdzīvojumu simboliem, Skalbes ceļa gājējam ir tuvi un mīli kā viņa paša krūtīs pulsējošo kluso sirdsnoskaņu, skumjā nemiera un pazemīgo ilgu vistiesākie un visskaidrākie paušēji:

„Tam mīlš ir ceļmalas ziedu
Ar putekļiem aizmiglots skats.
Šis acis ar pasaules ilgām -
Tās Dievs ir skūpstījis pats.”

(Ceļmalas ziedi, krāj. Daugavas vilņi).

Skalbe savā pazemībā reizēm, līdzīgi Asīzes Francim, noiet pat līdz pazemojuma ideālizācijai, lietojams vārdam pazemojums epitetu „salds” un radīdams tādā kārtā nojēgumu: salds pazemojums. Šāds nojēgums vienam otram liksies pilnīgi neizprotams, bet Skalbe to var lietot tāpēc, ka pazemojums viņā kā pazemīgā dvēselē izsauc tādu reakciju, kas tiešām ir brīnišķīga ar savu atpestīšanas spēku. Apstiprinājumam tam mums noder Skalbes īpatnējais dzejolis Atalgojuma, krājumā Daugavas vilņi:

„Vai ir vēl saldāks pazemojums,
Kā sēdēt vakarā pie sveša galda,
Kur nava tuvs tavs klusais apciemojums,
Kur skaļa, tukša garlaicība valda.
Un kad, tā sēdot, kāja notirpusi
Un sirds aiz garlaicības pamirusi,
Tad klusi izej tukšā priekšnamā
Un krūtis atvieglo sev nopūtā.
Ņem cepuri un aši durvis veļ,
Lai debesis pār tevi zvaigznes beļ,
Lai tevi aptveļ svabads vējš un nakts -
Vairs nava cēlāks atalgojums!”

Tā ir pazemīga izslēgšanās no sabiedrības, kur valda tukšums un garlaicība, un labprātīga aiziešana naktī un vientulībā. Tā ir aiziešana no polēkās ikdienības un ieiešana citā dzīvē, kur valda citādas attiecību normas, kur citāda vērtību izpratne, kur sakrāj citādas mantas un meklētāji tiecas pēc citādiem ideāliem. Bāls eņģelis ar nolaistiem plakstiņiem, šis apskaidrotās pazemības gaišais personificējums, kas, rokā turēdams asaru trauku, iet no mājas uz māju un apstājas arī pie dzejnieka durvīm, ir viņa krēslas stundu draugs; to dzejnieks uzskata par īsto tautas mantas glabātāju un atdod tam arī savas asaras, kā to ziedojumu, ko viņš kā cilvēka krāšņāko vērtību var tam pazemībā pasniegt. Attiecīgais ilustrējošais dzejolis skan tā:

„Grimst vakars gaismu vāju
Zem rieta mākoņiem.
Bēls eņģels no mājas uz māju
Ietnolaistiem plakstiņiem.

Pie manām durvīm stājas
Mans krēslas stundu draugs.
Tam acis tā kā vājas
Un rokā asaru trauks.

Tur manas tautas manta -
Ko sirds tai ziedot var?
Ak, klussais skumju eņģel,
Ņem manas asaras ar'."

(Tautas manta, krāj. Sapņi un
teikas).

Tā dzejnieks kļūst par Kristus meklētāju; Kristus ir pilnīgākais pazemības, patiesības un humānās līdzcietības sludinātājs, un viņa apskaidrotais skats sniedzas cauri katrai tumsai līdz lietu pašai pēdējai un dziļākai būtībai:

„Kur tevi meklētu, tu, līdzcietīgais, labais,
Ar acīm nolaistām kas dzīvi cauri redz,
Kas jūras izbrīdis un pekli izstaigējis,
Kas paceļ kritušo un nosalušo sedz."

(Kristus meklētājs, krāj. Daugavas
vilņi).

Un dzejnieks, jautādams, kur viņu lai meklētu - vai Dieva namā vēsē, vai pie bagātnieku durvīm, beigās domā par šī lielā pazemības parauga dzīves ceļu tā:

„Tu ej gar nomalu, kur aizved maza taka:
Zem vītoliem tur darba vīra aka.
Tur roka radīsies, kas sāpes pazinusi,
Tev izkaltušās lūpas veldzēs klusi."

(Kristus meklētājs).

Gar nomalu, pazemībā gar nomalu - tāds ir Lielā patiesības sludinātāja ceļš, un arī Skalbes, kā īsta pazemības paudēja, padoms ir tāds:

„Turies pie malas, mans draugs,
Un slēpies, kā mežā koks.
Ciet klusu. Kas tevi šē dzirdēs?..”

(x, krāj. Zāles dvaša).

Tas ir motīvs, kas Skalbes lirikā ir skanējis visos viņa dzīves posmos. Nule citētie vārdi ir no Skalbes pēdējā dzeju krājuma. Bet pašā pirmajā viņa dzeju sakopojumā - Cietumnieka sapņos - viņam ir dzejolis Pa maliņu, kur šis pats pazemības motīvs skan ar tēdu pat dziļi suģestējošu spēku:

„Visu savu skumjo
Dzīves celiņu
Klusiņām tu gāji
Tik pa maliņu.

Un, ja kāds tev strauji
Garām auļodams,
Aizķēra ar ilksni,
Sāpes darīdams,

Vai, ja saules liesmā
Kājas pagura,
Vai pie akmentiņa
Sītās, paklupa,

Klusu noslaucīji
Gurdo asaru,
Klusu tālāk gāji
Tik pa maliņu.

Un kad beidzot tiki
Ceļa galiņā,
Klusu tevi raka
Kapu maliņā.”

Tā, liekas, Skalbes pazemības jūtās izteicās viņa mēkēlinieciskās un sociālās personības pats spēcīgākais un veselākais kodols. Šis pašas jūtas Skalbi viņa dzīves īpatnējos brīžos noved tiešā kontaktā ar tām augstākām varēm, kurām viņš pats un visa viņa dzīve jūtas saldi pakļauta un neatvairami padota. Ar pazemi-

gām ciešanām cilvēks atrod savas debesis, jūt sevī kādu svētlai-
mības aicinājumu, kā paša Dieva elpu, un ar nesatricināmu mieru at-
dodas mūžībai:

„Kas maizes kumosu ar asarām
Ir ēdis, zemi klusi svētīdams
Tas arī zin, kāds spožums debesīm,
Cik brīnišķīgs ir augstais zvaigžņu nams.
Tas visu mīlēt prot, pie zemes kļaujas
Un mūžībai kā mātes rokām kļaujas.“

(*, krājumā Zāles dvaša).

Ir kāda laipna vara - varbūt tas ir pats Augstākais, tevi mīlē-
tājs Dievs, kas tavai pazemībai atbild, ja tu savā sēpju tumsē
pazemīgi un bez kurnēšanas tai pretī tiecies:

„Es jūtu tevi, laipnā vara,
Visdziļā sēpju tumsībā,
Ko putniņš jūt uz koka zara,
Ko tārpiņš aizas dziļumā.“

Es jūtu tevi, laipnā vara,
Kad bēdes sirdij dara grūt,
Man ir it kā no saules stara,
Ko visi asni zemē jūt.“

(Laipnā vara, krāj. Zāles dvaša).

Un vai šī laipnā vara var būt neapzinīga un akla, kā saule, kas
gan silda un dzīvina, bet cilvēka sirdij neatsaucas un tās morā-
liskos spēkus nestiprina? Nē, tas Dievs, ko cilvēks savā sirdī ir
stradis un jūt sevī kā savu dziļēko balstu, kā savas dzīvības un
apziņas pirmamatu, tas Dievs ir dzīves augstākās jēgas un gaišā-
kā saprāta Dievs, kas gudri kārtu cilvēka dzīves ceļus un tos pie-
pilda ar nozīmi, kas liek tam izbaudīt laimi, kādēļ cilvēks var
Dievam tikai pateikties, dziļā pazemībā un padevībā pateikties,
jo viss, ko cilvēks saņem, ir šīs laipnās varas dāvana, kas saņē-
mēju var tikai iepriecināt. Šādu interpretāciju mēs varam dot

Skalbes dzejolim, kurā viņa pazemība sniedzas jau līdz Dievam, personāli izprastam Dievam:

„Par katru stundu Dievam pateicos,
Par elpu vienu,
Par katru nodzīvotu dienu.
Un ja ar' man tik sāpes tiek,
Par katru stundu Dievam pateicos,
Ko viņš man dzīvot liek.
Man arī aiziet būtu prieks,
Kā aiziet strauti, pazūd sniegs...”

(*, krāj. Zāles dvaša).

Tā ir finālītāti tveroša jūtu ievirze, tā ir cilvēka dzīves un dzīves mērķu apskaidrota saprašana, tā ir gaišas pašēvības iegūšana un uzticēšanās kādai augstākai varai, tā ir atpestīšanas, miera un klusas laimes piedzīvošana sevī.

Visi šie daudzie un dažādie Skalbes lirikas piemēri un tajos ietvertie motīvi konkrēti mums pauž vai nu tieši pazemības jūtas, vai šīm jūtām tuvu radniecīgas emocijas un noskaņas, kas izaugušas no šo jūtu saknes, resp. viņu izraisītas un dažreiz cieši ar tām saaustas vienotos īpatnējos kompleksos.

Jau no līdzšinējā aplūkojuma mēs varam redzēt, cik plašs diapasons ir Skalbes pazemības jūtām, cik viņas bagātas dažādām variācijām kā zīmējoties uz jūtu toņa dažādāzādām niansēm, tā arī attiecībā uz tiem objektiem, pret kuriem tās intencionāli ir ievirzītas un savā plūsmā vēršas.

Skalbes daiļprozā - viņa pasakās - ir vesela tēlu galerija, kurus autors pats apzīmē par „pazemīgām dvēselēm” un kurus iekšējais sejs galvenokārt ir ar šīm jūtām raksturots. Šo Skalbes varoņu dažādās dvēseliskās rosmes ir pazemības jūtu ietonājumā dotas un dažos gadījumos var tikt uzskatītas kā šo jūtu brīva, nepiespiesta izraisīšanās un maiga skanēšana līdzī dzīves citādi

skarbi griezīgām skaņām.

Tāda pazemīgā dvēsele, piemēram, ir Lūzuma tēvs pasakā Ūziņš, kurš sava mūža beigās, skaidri izjuzdams to, ka dzīve viņu jau pamazām no sevis izstumj, dziļā pazemībā - gan brīdi rūgtas asaras rīdams - tomēr ar visu samierinās, apzinēdamies, ka dzīve viņam savā laikā daudz jaukuma ir devusi un ka tādēļ nedrīkst kurnēt pret to, ja viņa pēc tam, mūža vakarā, visu pakāpeniski arī at-rauj. Viņš ir priecīgs par tēm sīkām, skopām balvām, kuŗas dzīve viņam tagad vēl atmet. „Viņam bij diezgan, ja viņš varēja patu-rēt savās izdēdēsjušās rokās, pār kuŗām stiepās lielas izmocītas dzīslas, mazu bērna rociņu. Viņš labi juta, ka še, kur agrāk viņš bij bijis pirmais, tagad viņš ir pēdējais. Tāpēc viņš bija tik pieticīgs un nekā priekš sevis neprasīja.” (Skalbes Kop. raksti, Kult. Balss apg., III sēj., 164.lpp.).

Kad taisījās vecā gada vakarā mājās rīkot balli un veco Il-gumu tēvu no istabas, kas bij vajadzīga ballei, vecajā platajā gultē, pār kuŗas malām stiepās zirnāji, pārnesa uz zirgu stalli, „vecais neklīdza un nesūdēsījās. Tā jau bij. Priekš jaunu ļaužu priekiem viņš bij par vecu un par prastu. Un mute viņam bij ar pīpi. Tā nederēja vairs priekš skūpstiem. Bet vakarā, kad pagalmā sāka skanēt pulksteņi un gar staļļa stūri, griezdamās sniegā čirkstēja kamanu sliede, vecais Ilgums nevarēja nociesties gultē. Viņš apvilka kažoku un, viegli trīsēdams no vecuma un skumjām, taustīdamies gar zirgu sāniem un gar aizgaldu, kur sitas, gaidī-damas maizi, bāza pie viņa drebošām rokām savas asās mēles, pie-gāja pie mazā staļļa lodziņa. Miksta jumta ēna stiepās gar staļ-ļa priekšu. Pagalms bij gaišs, sniegs dzirkstīja mēness spožumā. Istabas durvis bij vaļā, sārta gaismas palte lija caur viņām pār trepju plakaniem akmeņiem. Iekšā kvieca un smējās harmonikas.”

(185.lpp.)(-----). „Vecais Ilgums uzspieda zodu uz palodzes. Rūgts kumos kāpa viņam kaklā un žņaudza elpu cietī.(-----). Raug, tur bij tās durvis, pa kuņģam viņš reiz bij vedis līgavu, tur bij tie plakanie akmeņi istabas priekšā, kur viņš, izbēdzis no kāzu trokšņa, bij turējis savu jauno sievu uz rokas vienu Isu brīdi zem rudens zvaigznēm. Ak šie klusie, isie brīži, kurus tik reiz mūžā cilvēks var nozagt liktenim, kad sirōs sa-stingst un top mēma no laimes. Vecs, netīrs, riebīgs sev pašam un citiem, izmests no dzīves, pa staļļa lodziņu viņš atkal ieraudzīja šo brīdi. Tas bij nepanesami. Viņš uzkrīta uz palodzes un raudāja. (-----).

Tad viņš pamanīja, ka kāds noliecās viņam pār plecu, un viņš dzirdēja maigus neskaidrus vārdus, uztrauktu nesakarīgu murrināšanu. Kāds runāja ar viņu. Vecais Ilgums pacēla no asarām aptumšotās acis un ieraudzīja sava zirga Lauča balto pieri, uz kuņas viegli vizēja mēness gaisma." (186.lpp.)(-----).

„Vecais Ilgums apķērās abām rokām zirgam ap kaklu, un esaras viņam pārgāja." (Skalbes Kop.raksti, Kult.Balss apg., III sēj., 187.lpp.).

Savas dzīves laimīgākā brīža vēlreizēja skatīšana veco Ilgumu aizgrābj līdz asarām, bet tas ir tikai acumirklis. Viņa vispārīgā nostāšanās pret to, ko dzīve un liktenis viņam ir snieguši un dod, ir pazemīga, pieticīga un dziļas samierināšanās pilna. Viņa pazemīgā daba viņu nomierina un dod viņam spēku pārciest likteņa uzsūtītos piemeklējumus. Tā ir pazemība dzīves priekšā, tās dzīves priekšā, kuņā cilvēks, izbaudīdams gan gaišus, gan tumšus un rūgtus brīžus, tomēr ir izjutis kādu izlīdzinošu taisnību, kas viņam neļauj nesamierinātam būt. Par tiem skaistiem brīžiem, ko viņš liktenim ir nozādzis, viņš nedrīkst kurnēt tad, kad viņam

ir pienākušas drūmas un grūtas dienas.

Ar tādām pat pazemības un pateicības jūtēm caur dzīvi staigā bramīns pasakā Nabaga bramīns. „Starp klintīm šaurā un akmeņainā ielejā bij viņa rīsu lauks, viņa būde un palma, kuŗas ēnā tas sēdēja. Kad ērglis laidās no kalniem, tas redzēja arvien to pašu: vientuļo būdu, palmu, skmeņus un divu cilvēku ēnas. Viņš labi ievēroja visas akmeņu spraugas un zinēja, ka pat peles nedzīvo šai lejā, jo rīsa te izaug pārāk maz. Bet bramīns neraizējās ne par ko un sēdēja laimīgs zem savas palmas. Augšā bij debess un saule, un nekas viņam te nekrita uz galvas, izņemot lietus pīles, kuŗas atnesa reti padebeši. Kad scis bij karstas no lūgšanām, viņš atsedza galvu un gaidīja rases. Un viņam bij viss, ko viņš vēlējās: gaisma un rasa un miers.” (Kop.rsksti, Kult.Balss apg., III sēj., 93.lpp.). Sievai, kuŗa pastāvīgi ir uesemierināta ar dzīvi un kuŗa pastāvīgi gaida no nabaga bramīna kādas dāvanas, viņš saka, to pamēcīdams: „Kad es paceļu rokas uz augšu, visas rūpes nokrīt no viņām, un es atļaujos gaismai un mieram.” (95.lpp.). Te izpaužas pazemība pret to, kas stāv kā augstākā vara pār cilvēku, un pašvērtība un pilnīga atdošanās tam, iegūstot tā iekšēju mieru. Un kad nabaga bramīns, vēlēdamies atraisīties arī no tā ārējā nemiera un sīkām dzīves rūpēm, ko sieva viņam uzspiež, beigās aiziet lielā vientuļībā un pa šauru klinšu tekni dodas augšā kalnos, viņš, saka autors, „kā no torņa augstuma redzēja, kā šķetinās zem viņa bezgalība: vilnis aiz viņa. Viņu pārņēma maigs žēlums. Viņam gribējās krist ceļos un raudāt šīs varenības priekšā: vai par dzīvi, kuŗa tik pārejoša, vai par cilvēku, kuŗš bija tik mazs.” (95.lpp.). Te mēs redzam, ka pazemības jūtas, kuŗas jau tā nabaga bramīna krūtīs dzīvi vibrē pretī viņa Dievam - mūžīgās gaismas spēkam, grandiozā kalnu daba, šis Dieva varenības lielais spogu-

lis, vēl pastiprina, apdvešot to kā ar mūžības elpu. Un nabaga bramins, kas no sievas aiziedams un visu mantu tai atstādams, klusībā pie sevis bij domājis: ... „es negribu palikt nabags ar tevi”, - tagad kalnos, uz ceļiem Dieva varenības priekšā nokritis, jūtas bez mantas bagāts, bez ārējā spēka stīprs un bez mājas pavarda laimīgs.

Laimīgs sevi ir arī milzis pasakā Milzis, kas pazemīgi, uz krūtīm sakumis, tur savos plecos kalnu un tā kalpo tam uzdevumam, kuŗam ar savu spēku kalpot viņš ir piemērots un it kā aicināts. Tā ir pazemības apgarota atbildības sajūta liela uzdevuma priekšē, kuŗu apzinīgi pildot viņš sevi jūt augam jaunus spēkus, spēkus, kuŗus viņš tālāk grib tikpat krietni un pareizi izlietot. „Un viņam” (milzim), saka autors, „bij tik labi, ka viņš baidījās elpot, lai nesatricinātu putnu olas ligzdēs un neizbiedētu samīlējušos, kuŗi sēdēja tur, augšā, zem kāda kupla koka. Milzis aizturēja elpu, un kā maigs vilnis zem krūtīm viņam apstājās laime. Viņā turējās viss kalns svars.” - Spēks izpausmē milzis ir tiešām liels un varens, bet sava milzīgā spēka apziņā - tomēr dziļi pazemīgs.

Pazemība uzticīgā kalpošanā cilvēkam izpaūžas Skalbes pasakā Karaļa krāsankuris. Karaļa krāsankuris ir pats pazemības iemiesojums. Autors saka: „Un vienmēr, kad tas tūvojās karalim, uz viņa lūpām bij kluss padevības smaids, mazs gaišumiņš uz viņa vaiga tur, kur mīkstā matu šķiedra satikās ar deniņiem.” (kop.r., III sēj., 83.lpp.).

Pazemīgais priecājas par cita laimi, aizmirstot pats sevi, jo viņā nav egoistisku dziņu. Karaļa krāsankuris cenšas pazemībā kalpot savam ķēniņam, jo tas ir viņa pienākums, tāds viņa pienākums, ko viņš pats sev par pienākumu ir uzlicis, - tā ir viņa

iekšējā nepieciešamība, kas tiecas kļūt par reālu piepildījumu. „Kā arvien viņš nolaidās uz ceļi pie karaļa krēsla un pasniedza uz sudraba šķīvja sērtus prieku skalus.” (84.lpp.). Karalis pareizi novērtē sava krāsņkuļa patieso atklātību, viņa dziļās cieņas un pazemības jūtu pārņemto dvēseli. Karaļa labvēlība pret krāsņkuri ir liela. Pasakā teikts: „Un kad klusi liesmoja elkšņa šķiliņas, tur stāvēja krāsņkuris un uzmeta kādu sauju rožu lapu. Viņš bija arī dzēriena devējs tādos brīžos un pildīja karaļa kausu. Vins skanēdams griezās gar kausa malām sarkanās rubina ķēdēs. (-----).

Viņi tukšoja savus kausus un klusēja dziļā reibumā. Trešais biķeris bija krāsņkurim. Viņš vienīgais drīkstēja dzert ar karali šādās stundās. Krāsņkuris bij viņa pirmais bruņinieks. Un ķēniņš pats ar savu roku sniedza viņam dzeramo trauku. Tad arī kalpa mēle palika mēma un viņš nezināja vairāk kā nopūsties, vai nosmieties pie sevis no dziļa reibuma.” (85.lpp.).

Tā krāsņkuļa dzīve pāriet pazemīgā kalpošanā. Autors saka: „Tā upurēja krāsņkuris dienu no dienas savam kungam un ķēniņšm kā uzticīgs priesteris.” (86.lpp.). Un kad karaliene ir slima, „krāsņkuris aizdedzināja zarus. Istabā sanāca mīksti dūmu gredzeni. Griezās ap karalienes galvu, nolaidās viņai uz plakstiņiem un izplūda dziedinošā smaržā. Pazuda sienas, spoguļa mirdza, zelts un sudrabs. Istaba palika balta, kā viegls sniegs mēkulītis, ko rīta vējš pacēlis no ābeļu zara. Viņā pazuda leisa baltā seja. Viņa baltos matos ķērās mīkstatas dūmu sprogziņas. Viņš kratīja galvu un uz pirkstu galiem pacēlies pūta viņas prom uz karalienes gultu un izplūda klusā smaidā kā balts dūmu gars. Viņš būtu izpūstis tā savu dvēseli, ja ar to varētu glābt karalienes dzīvību”... (89. un 90.lpp.). Un kad šis viņa augstais dzīves uzdevums izbei-

dzas, krāsnuķa pazemīgā dvēsele prasās vēl arvien, lai joprojām kalpotu un apliecinātu darbos, ka tā ir cilvēcīgas godbijības pilna. Bet karaļa vairs nav, un krāsnuķis, mežā uz akmens aizkūris mazu uguntiņu, saka: „Kam, kam es dedzinu šo ziedu? Mans karalis ir nokauts, princī aizveda laupītāji. Neviena nav, kam upurēt. Es vēl nekad viens neesmu sēdējis pie pavarda"... (92. lpp.). Pienākuma cilvēkam ir grūti bez pienākuma pildīšanas dzīvot, pazemīgai dvēselei ir grūti dzīvot, ja nav, kam savu pazemību apliecināt. Pazemīgajam šīs jūtas ir viņa sirds bagātība, ir viņa augšana un - viņa sabrukums tādā gadījumā, ja šīm jūtām nav objekta, pret ko vērsties. Un karaļa krāsnuķis bez sava kunga, bez sava karaļa ir itin kā „apmaldījies mežā. Aiz kokiem un lapām viņš sen sevi pazaudējis un palicis bez prāta. Viņš lauž zarus un ož un meklē smaršas. Ņem augšā visu, kas deg un smaržo. Puķes un lapas, pat saknes viņš atrod un izrok. Elkšņu pumpurus, bērza ciekurišus un lazda ziedu pakarus,- visu to viņš sadedzina savā dienā. Bet ugunskuru viņš kuņ strauta malā zem egles. Te rīta zilumā viņam liekas, ka kāds staigā. Tas šķir zarus kā vēsma, un krāsnuķis jūt viņa soļus tā augšā, kā upes malā, kur puķes pakustas un saule loka pa viņiem zelta audeklu. Viņš krīt ceļos pie sava ugunskura, skatās uz augšu caur zariem un runā kaunēdamies un pielūgdams: „Kungs, neskaties, ka es tik netīrs un nabags esmu. Manas drēbes saplēsa laupītāji. Kungs, neskaties, ka man nav upura akmeņa. Es sadedzinu tev labāko, ko mežā atradu.- " Ar ko runā vecais kalps? Vai viņš ir ārprātīgs, vai atradis karali?" (92.lpp.). Tā noslēdzas pasaka.

Skaidrs, ka viss tas, kas karaļa krāsnuķa psihē ilgi ir veidojies un tur audzis kā liela viņa dvēseles bagātība,- un tās ir viņa pazemības jūtas pret savu karali,- no psihes dziļumiem,

prasoties pēc aktivizācijas, laužas uz āru tā, kā no zemes iekšienes laužas uz āru avots, kam ceļā nestāv nekādi nepārvarami šķēršļi. Šo jūtu spēks, atbalstīts vēl ar citām jūtām vai dažādām citām sarežģītām dvēseles norisēm, ir tik stiprs, ka satricina skaidrās apziņas dzīves pamatus, un šis pārdzīvojums nu nostājas izirstošās apziņas dzīves centrā kā visu citu nomācējs un pār visu dominētājs komplekss. Tāpēc tiešām var jautāt, vai krāsncuris ir ārprātīgs, kas tagad nemotivēti un pilnīgi neapzināti izpauž savas dvēseles pilnestību un izpauž to tā, kā sasists trauks izlej savu izplūstošo saturu, jeb vai tas ir atradis karali, proti - vai tas savā neizgaisinēmā sapnī par karali to ir sastapis nu kā neatvairāmu rēgu, kas ir viņa paša satricinātās, slimīgās jūtu dzīves darināts tēls un tagad atvieto reālo cilvēku? Tā, domājams, arī autors sava darba noslēgumā šos jautājumus ir nostādījis un tā tos sapratis.

Apbrīnošanas cienīgu pateicību un laipnu pazemību pret dzīves uzveltām grūtībām Skalbe rāda Pasakā par zelta ābeli. Negantā pamāte izdzen bārenīti no mājām. Tēvs, gribēdams tai vēl kaut kā palīdzēt, nodod to par ganu pie skopa saimnieka. Bārenīte, šķirta no ļaudīm, te dzīvo lielā vientulībā, tuvu dabai un dzīvniekiem. Plēno maizes riecenu, ko saimniece tai dod ganos līdz, viņa daļa ar savu suni un iemīļoto aitiņu. „Viņu baroja mežs un krūmi. Veci onkuļi - celmi ar zaļām bārdām - aicināja viņu pie zemenēm, lazdas baroja ar riekstiem un sprogaini purva ciņi ar mellenēm un zilenēm. Lapas un zāles, puķes un apiņi prata vīties un glausties maigāk, kā cilvēku sirdis. Un kad viņai gribējās glēsta, tā lika pie vaiga liepu lapu vai tina ap galvu noreibušu apiņu stīgu.” (Kop.raksti, Kult.Balss apg., III sēj., 172.lpp.).

Kad atnāk ziema, viss kļūst citādi. Ir īsas dienas ar skum-

jiem saulrietiem un - gaŗas, dziļas, melnas naktis. Dienas nāk un aiziet klusi. Vakaram tuvojoties, jauni ļaudis iet pie kaimiņiem vakarēt. Autors vēsta: „Mātes ņēma ciemos līdz bērņus, un tie pārnāca ar baltas maizes kukulīti padusē. Arī mazai pameitai gri-bējēs kaut kur aizskriet, sasildīt rokas pie kādas labas sirds un dabūt dāvanīņu. Un kad saules riets pār nosnigušiem nokalniem iz-lēja dzeltenu atspīdumu, viņa, krisdama pār kupenām, skrēja uz veco meža ābeli ganu ceļa malā, kuŗas tumšos, pinkainos zaros vēl drebēja dažas sarkanas lapas un reti sasaluši āboltiņi. Viņai li-kās, ka šis koks ir viņas, jo neviens nemeklēja sev prieka zem viņa asiem, mežonīgiem zariem un negribēja viņa rūgto augļu. Viņa pastāvēja kādu brīdi zem sērā koka, kamēr viņai pie kājām, sniegā, dzisa dzeltens saules riets un aiz meža aizdegās vakarzvaigzne. Tad viņa norēva dažus aukstus dzeltenus āboltiņus un gāja uz mā-ju.” (173.lpp.).

Skopais saimnieks, atrazdams, ka ziemā viena mute mājā ir lieka, atļaiž bārenīti un par algu tai noskaita 100 pupu graudu. „Meitiņa sabēra pupas priekšautē, atsacīja ardievu saimniekam un saimniecei un paturēja savā rokā kādu brīdi ganu suņa balto ķepu, kuŗš viņai sirsnīgi paskatījās acīs un aplaizījās aiz draudzības. Viņa aizgāja pie mežābeles, kuŗa tāpat stāvēja kupenēm pievērsta ceļa malā ar nesukātu galvu, drupināja ar pirkstiem viņas sare-pējušo mizu un domāja, kur iet.” (174.lpp.). Un viņa iet uz tēva māju. Pupas viņai tēva mājas priekšnamā no priekšauta izbirst, un starp pirkstiem tai paliek tikai viens vienīgs pupas grauds. No šī pupas grauda izaug brīnumpupa, pa kuŗas zariem meitenīte uzkāpj debesīs pie mātes un tur iegūst sēkliņu no Aizsaules dār-za. No iemantotās sēkliņas izaug zelta ābele. Pasakas beigēs no-plīsis bāra bērņs sēd zem zelta ābeles, un ķēniņš zelta karietē pēc to aizved uz savu pili.

Pacietība un pazemība meitiņu izglābj no spēku sabrukuma grūtajā dzīves cīņā un galu galā to aplaimo.

Skalbes tēlotā bārenītes pacietība un pazemība ir dziļi rada tai pacietībai un pazemībai, ko tauta savā ilgā, nepārtrauktu grūtību pilnā dzīvē ir izveidojusi kā visai spilgtu sava rakstura īpašību un vērtīgu sevis aizsargāšanas spēku, kas to ir pasargājis no sadragāšanas un galīgas iznīcināšanas daudzos lielos smagu vēsturisku pārbaudījumu brīžos.

Liela pieticība ir pazemība dzīves veidā: cilvēks apmierinās tad ar to, kas viņam ir, ko dzīve viņam sniedz, un visam pieiet ar patiesām pazemības un pateicības jūtēm. Tāds ir zvejnieks Jurģis Skalbes pasakā Pieticīgais zvejnieks. Jurģis norāj sievu, ja tā nav mierā ar to nabadzīgo lomu, ko viņš pārnes un ko skopā upe viņam atmet. Bet skopo upi viņš ļoti mīl un ir ar to tuvos draugos. Autors saka: „Viņš mīlēja to kā māti, viņš lūdžās viņu un bieži arī bārās ar to, jo slinka bij viņa upe un skopa turklāt.” (Pieticīgais zvejnieks, pasaku krāj. Manu bērniības dienu mēnesis, J. Rozes apg., 1926.g., 42.lpp.). Un kad no viņaniecīgā loma, kas parasti sastāv no dažiem plikšņiem, trūcīgi pagatavotās vakariņas ir paēstas, Jurģis pateicības pilnā balsī saka: „Nu redz, vakariņas iznāca. Rītu, Dievs dos, veiksies labāk.” (Manu bērniības dienu mēnesis, 43.lpp.). Un kad viņš kādreiz, tomēr sadusmojies par savu nabadzīgo dzīvi, izmet upē tīklu, tajā iepinas velns un, piesolīdams zvejniekam vislielāko bagātību, lūdz, lai tas viņu izvelk ārā no upes dibena. Zvejnieks grib to darīt, bet velns tanī brīdī tik tikko to neizrauj sev līdzī atvarā. Jurģis par laimi paspēj vēl piesaukt Dievu un pārņemt krustu un tā izglābjas no velna. Pārņācis mājās, nabaga zvejnieks, kā autors visai pārliedcinoši to tēlo, „apkampa sievu un bērnus. Laimīgi viņš skatījās apkārt, prie-

cēdamies, ka viņam pieder atkal viņa nabadzība. Viņš nemaz nezina, ka savu vienkāršo dzīvi bij tā mīlējis. Bet otrā dienā, kad viņš gāja uz zveju, viņš paņēma līdz mazu sudraba biķeri, no kuŗa viņš ar draugiem dzēra šnabi, - vienīgo dārgumu, kas viņam bija. Iebraucis upes vidū, tas iesvieda biķeri ūdenī, noņēma cepuri un teica: „Elles kungs, liec mani mierā! Es iztikšu ar to, kas man ir.” (Manu bērņības dienu mēnesis, 44.lpp.). Zvejnieks paliek savā nabadzībā un jūtas ļoti laimīgs. Pie šādas viņa galīgās izšķiršanās zināma loma piekrita arī pazemības jūtām, kas palīdzēja viņam nosvērties uz ierobežotās dzīves pusi un pilnīgi ar to samierināties.

Par pazemību grēka apziņā, resp. par pazemības lomu nodarītā pārkāpuma izpirkšanā, par ko jau ierunājāties šinī rakstā agrāk, pievedot epizodi par Raskoļņikova zemošanos tirgus laukumā, - runā arī Skalbe pasakā Mātes leģenda. Bargs saimnieks Ragacis ziemas laikā no mājas ar lāstiem izdzen savu meitu, kuŗa ir mātes cērībās. Vēlāk par savu nežēlīgo rīcību pašpārmetumu mocīts, viņš dodas to meklēt un atrod kūdras griezēju velēnu būdā, kur viņas jaunpiedzimušais puisēns guļ ievīstīts meža sūnās un vītušās lapēs, bet par sargu pie viņiem ir palicis kāds malkas cirtējs. Tēvs pārved meitu ar bērnu mājās, vakarā iegulda savā gultā, bet pats pataisa sev siena ciskas turpat blakus uz grīdas. „Es gribu gulēt tam bērnam par sargu”, viņš saka. Un autors piebilst: „Viņam vēl tā gribējās pazemoties un izlīdzināties.” (Mātes leģenda, Valtera un Rapas apg., 1928.g., 9.lpp.). Tā ir zemošanās pārkāpuma un sirdsapziņas pārmetumu dēļ paša moraliskās apziņas priekšā, nolūkā - panākt tā sava nodarījuma izpirkšanu.

Pazemībai radniecīgi fakti un pārdzīvojumi, kā, piem., nabadzība, atsacīšanās, šaura pieticība u.t.t. un vērīga ieskatīšanās

sevī un tais likteņa rakstos, kas ar dziļu patiesību ir rakstīti cilvēka sirdī, iemāca cilvēku mierīgi un pacietīgi saņemt un paņemt, līdz sirds dziļumiem pārdzīvot un izjust un pat vēl mīlēt visus bargās dzīves piemeklējumu sagādātos smagos sitienus, jo spēš un ciešanās cilvēka iekšējie spēki savijņojas viēdziļēk un izpaužas vistiešāk; šais brīžos mēs atkal it kā no jauna sastopam sevi, savu dvēseli, to vērojam un gribam būt kopā ar to. Spēš cilvēks netiekvien atgriežas sevī, bet viņš paliek sevī kopā ar to, kas viņā ir dziļš, pastēvīgs un mūžīgs. Spēš dvēseli it kā atmodina, ja tā līdz tam ir snaudusi, un liek tai atkal pulvēt jaunā dzīvības spēkā; bet spēš to arī padziļina, tāpēc visi tie, kas mīl modru garu un atsaucīgu sirdsapziņu savās krūtīs, spēš nekad nenopel. Kaķītis Skalbes pasakā Kaķīša dzirnavas par savām spēšm runā ar tēdu sirds siltumu un gaišu mieru, it kā spēš nebūtu spēš, bet sirdi atraisītājs prieks. Kēniņu, kas noklausās kaķīša vārdos, tas galīgi pārsteidz, un kēniņš tad pirmo reizi noskārš, ka spēš var būt arī gaišas. - „Kēniņš klausījās viņā un brīnījās, kā tik viegli var spēš pieminēt, un asares klusi kāpa viņam acīs kā silts zilgans ziemas prieks, kuŗš paceļas no balti nosnīguša dārza un mīksti spiež pieri. Ja, ja, viņš vēl nebij zinājis, ka spēš var tik viegli lidot un dūkt, kā baltas sniega pārsļas, kuŗas atstāj tēlu apakšē izmociētās zemes dubļus. Spēš viņam bij bijušas rūgtas un padarījušas dzīvi tumšu un rūgtu, nodzēsušas zālēs zelta lampas un sauli debesīs. Spēšm bij tik dzeloņi, un ikviens dzelons atrada viņa sirdi, bet nu viņēm bij viegli balti ziedu spēšni. Un viņš varēja raudāt un smaidīt, kā smaida sniegs pār dubļos nogrimušu zemi.

Kad kaķītis bij beidzīis savu stāstu, kēniņš paņēma viņu uz ceļiem un prasīja: „Saki, ko lai es daru melnajam runcim?” - „Ei,

ķēniņ, es nepieminu ļauna," kaķītis atbildēja. "Un ko lai es daru tavām nepateicīgām meitām?" - "Dari viņām tikai labu. Kad es kā ubags aizgāju pasaulē, tad jau bija sāpju diezgan. Kāpēc vairots sāpes? Lai vairojas labāk prieks." /Kaķiņa dzirnavas. K.Skalbes kop. raksti, Kultūras Balss apg., III sēj., 108.lpp./.

Tā ir savāda dzīves gudrība un īpatnēja gara atziņa, kas raksturīga tikai pazemīgām dvēselēm. Te izskan nepretošanās ļaunumam un netikvien samierināšanās ar dzīves likstām, bet pat pilnīga padarība visuvarenajam liktenim ar dziļām un patiesām pazemības jūtām. Liktenis ir dažādu balvu izdalītājs. Un istie dzīves gudrie kā, piem., nabaga bramins, Lūzuma tēvs, zvejnieks Jurģis, kaķītis u.c., kam pazemība ir pareizas dzīves un arī likteņa, resp. Dieva atziņas priekšnoteikums, bet sabiedriskā aspektā - augsts ētisks princips, zina, ka visas šīs balvas vajaga saņemt pateicībā un vislielākā pazemībā pret to Augsto spēku, kas ar mīlestību tev viņas sniedz.

Tā pazemības jūtas savā lirikā pauž un savā daiļprozā tēlo mūsu latviskākais dzejnieks Kārlis Skalbe.